

Još nešto o radu Mazzolija u Dalmaciji

Dipl. ing. arh. Stanko Piplović
projektant, Split

Izvoran znanstveni rad

Već sam ranije iznio osnovne podatke o djelovanju talijanskog arhitekta Basilija Mazzolija u Dalmaciji u doba kratkotrajne francuske uprave početkom 19. stoljeća.¹ Neke nove činjenice koje se ovom prilikom iznose omogućavaju da se bolje upozna Mazzoli kao stvaralac, a također i problematika klasicističkog graditeljstva u ovom kraju kojem se dosada posvećivalo malo pažnje.² Jedna od glavnih briga generalnog providura Dalmacije Vicenza Dandola bila je uređenje javne nastave i otvaranje škola svih stupnjeva. Njih je ranije, u doba mletačke i austrijske vladavine, bilo vrlo malo, uglavnom osnovnih, a prilike u kojima su radile bile su bijedne. U jednom izvještaju iz 1806. godine Dandolo navodi kako je u Zadru podigao licej, u kojemu su se školovali razni stručnjaci, među njima i inženjeri.³ Mazzoli je došao iz Rima da radi kao profesor crtanja i arhitekture na tom liceju. Okolnosti u vezi s tim detaljnije su objašnjene u jednom suvremenom izvoru:

»Za ove nauke, koje dosad ne imaju učitelja, dohode iz Italije ljudi mnogo dobro poznati radi njihove književne dostojnosti. Oni glasoviti Fidia naših vremena Canova za ugoditi providuru generalu odabrao je za nauk od slikovanja, navlastito arhitekture i narešenja jednog meštra, kojega je on odgoio, i koji radi toga ne može nego biti dostojan i onoga, koji ga je prosio i onoga koji ga je odabrao.«⁴

Licej u Zadru, koji je trebao postati prvo sveučilište u Dalmaciji, otvoren je u jesen 1807. godine, ali predavanja iz arhitekture su počela tek iduće školske godine,

¹ Stanko Piplović, *Djelovanje arhitekta B. Mazzolija u Dalmaciji*. Peristil br. 20, Zagreb 1977.

² Stanko Piplović, *Pobornici klasicizma u Dalmaciji*. Slobodna Dalmacija, Split 18. lipnja 1977.

³ Fabio Luzzatto, *Il provveditore generale Vincenzo Dandolo e l'istruzione pubblica in Dalmazia*. Archivio storico per la Dalmazia, Roma 1936, vol. XXI.

⁴ Kragliski Dalmatin br. 34, Zadar 1807.

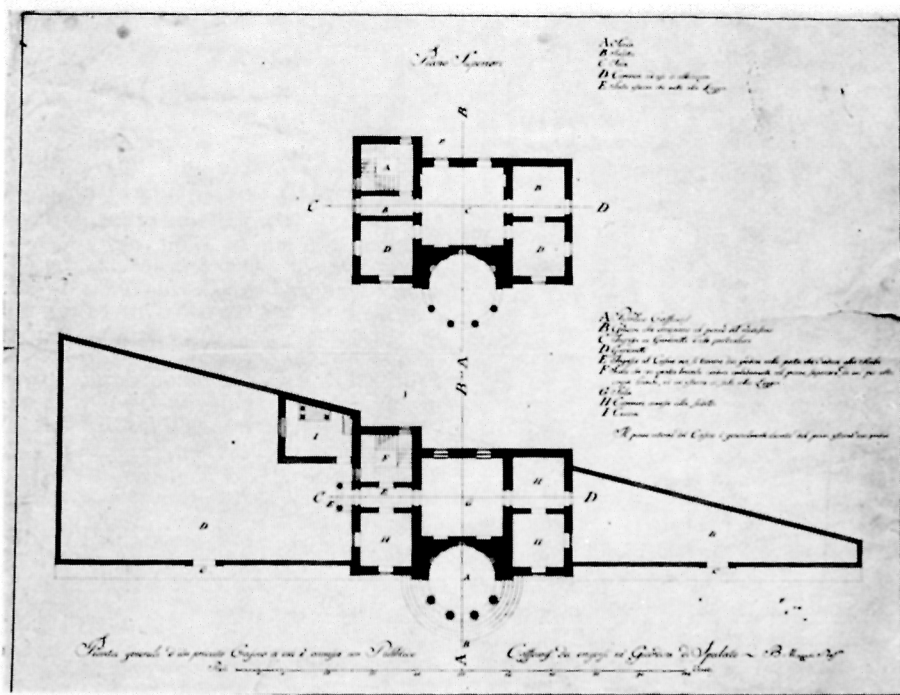
Autor iznosi niz novih činjenica o arhitektu Basiliju Mazzoliju, koji je u vrijeme francuske uprave, nakon otvaranja liceja u kojemu su školovani i inženjeri, djelovao kao profesor crtanja i arhitekture na toj školi u Zadru. Octava Mazzolijev pedagoški rad, a uz to donosi podatke i nacрте projekta za kazino u Splitu (dvije varijante), koje je načinio Mazzoli. Zgrada po njima nije izvedena. Autor zatim govori o urbanističkom rješenju po kojem se trebala regulirati stara splitska obala ispred Dioklecijanove palače. General Marmont povjerio je izradu projekta Mazzoliju. Nacrti su, na žalost, izgubljeni.

dolaskom Mazzolija. On je u to vrijeme bio još dosta mlad. Imao je svega 32 godine kad je poslan ovamo na molbu Dandola.

Od prije su nam poznati neki Mazzolijevi radovi iz vremena kada je boravio u našim krajevima. To su oni u Zadru, Skradinu i Trogiru. Osim toga djelovao je i u Splitu. U Regionalnom zavodu za zaštitu spomenika kulture u Splitu čuvaju se nacrti jednog kazina, koji dosada nisu objavljeni. Zgrada nije izvedena, a teško je i odrediti lokaciju na kojoj je bilo predviđeno da se izgradi. U tim nastojanjima može nam nešto pomoći natpis na nacrtu, u kojem stoji da se zgrada treba podignuti u splitskom parku. U to vrijeme jedina veća zelena površina u gradu je javni park, uređen nekoliko godina ranije na mjestu današnjeg Trga Republike.⁵ Parcela ima oblik uskog trokuta koji se proteže u pravcu istok-zapad, a objekat je na njenoj sredini, orijentiran glavnim pročeljem prema jugu. Ispred je bila cesta ili neka druga javna površina s koje se pristupalo zgradi. Zgrada nije bila namijenjena za klub ili neki sličan sadržaj, kako se najčešće naziv kazino tumači. Budući da je u nacrtima navedeno da je to privatna građevina, a i po samom sadržaju, može se zaključiti da se radi o manjoj obiteljskoj zgradi, vili. Ona je potpuno slobodno postavljena u prostoru, bez dodira s drugim zgradama s manjim vrtovima na obje strane. Ima samo prizemlje i kat. Predložene su dvije varijante rješenja, koje su u osnovnoj dispoziciji identične, karakterizira ih simetrija kompozicije u tlocrtu i pročeljima. Od pravilnosti je odstupljeno samo u onoj mjeri koliko je to uvjetovao nepravilni oblik parcele i funkcija zgrade.

Od prvog rješenja sačuvane su osnove prizemlja i kata, te uzdužni i poprečni presjeci. U prizemlju je ve-

⁵ Duško Kečkemet, *Javni parkovi u starom Splitu*. Hortikultura br. 4, Split 1973; Stanko Piplović, *Osnivanje javnih parkova u Dalmaciji*. Hortikultura br. 4, Split 1976.

1 B. Mazzoli: Projekt za kazino u Splitu (prva varijanta).
Osnova prizemlja i kata

lika kvadratična sala (G) i tri sobe okolo u kutevima (H). Sjeverozapadni dio zauzima četverokrako stepenište (F) koje vodi na kat i dalje, jednim vanjskim krakom, na krovnu terasu. Glavni ulaz je s južne strane, preko vrta. Portal je u obliku malog trijema s dva stupa, a iza njega je pretprostor (E). Iz ulaznog prostora ide se pravo u salu, a lijevo stepenicama na kat. S južne je strane kao prizeman aneks dodana kuhinja (I), s posebnim ulazom izvana i prostranim ognjištem. Raspored prostorija na katu isti je kao i u prizemlju. Međukatna i krovna konstrukcija su od drvenih greda. Strop sale na katu u obliku je plitke kalote. Vanjska kompozicija pokazuje težnju k simetriji i aksijalnosti. S južne strane na sredini nalazi se kružni trijem (A), koji ide kroz obje etaže. Njegovu stražnju stranu čini polukružan zid, dekoriran pilastrima, između kojih su niše s kipovima i reljefima. Prednji dio je riješen s četiri jonska stupa. Iznad svega je vijenac s kasetiranom kupolom. Taj prostor nije pripadao zgradi, već je imao neku javnu funkciju, iako iz legende nije jasno baš kakvu »pubblico caffèaus«.

Čitav objekat predstavlja dobro izbalansiranu masu, mirnih i čistih linija, s monumentalnom lođom u sredini, kosim krovom i terasom na njegovu srednjem dijelu. U sjeverozapadnom kutu strši, nešto iznad zgrade, prostor stepeništa u obliku kule, s posebnim šatorastim krovom.

Druga varijanta, od koje je sačuvana osnova prizemlja i nacrt glavnog pročelja, u svojoj tlocrtnoj dispoziciji ne razlikuje se mnogo od prvog rješenja. Najveća izmjena je u samom ulazu u zgradu, koji je tu predviđen na glavnom pročelju. Sada se neposredno s ulice, preko

jednog većeg trijema (B), stupa u nešto izduženi salon (A). Osim toga, na sjevernoj strani predviđeno je malo vretenasto »tajno stepenište« (F). Sve ostalo je vrlo slično, s tim da je glavno stepenište (E) pomaknuto na sredinu zapadnog dijela, pa je prostorija na sjeverozapadu (D) namijenjena za poslugu. Najveća je razlika u kompoziciji glavnoga pročelja. Iako je osnovna zamisao ista, drukčije je oblikovana središnja istaknuta masa. U toj varijanti projektiran je pred ulazom izduženi trijem s četvrtastim pilastrima i lučnim otvorima između njih. Taj trijem ide samo kroz prizemlje, a ne više kroz obje etaže. Iznad trijema predviđena je terasa, na koju se pristupa kroz troja vrata iz salona na katu.

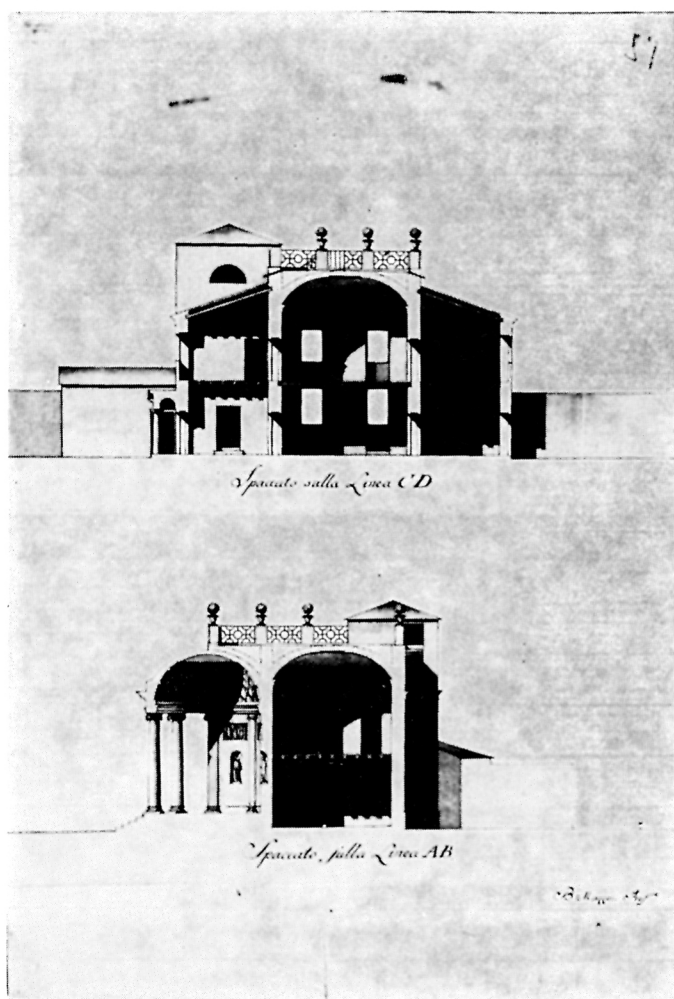
Drugi rad Mazzolija u Splitu vezan je uz odluku generala Marmonta, vojnog zapovjednika Dalmacije, da uljepša grad i premjesti upravno središte pokrajine iz Zadra u Split. Radi toga, a i da se neprijatelj ne bi koristio njima, počeo je Marmont rušenjem zastarjelih i zapuštenih utvrda. Godine 1807. dao je ukloniti stari mletački kaštel na obali, a zatim nastavio rušenjem zapadnog bastiona sv. Antuna i kurtine prema bastionu Priuli. Dobivenim materijalom nasipano je more, pa je luka, koja se ranije protezala samo na dijelu ispred Dioklecijanove palače, produžena prema zapadu sve do samostana sv. Frane. Da bi se realizirao taj opsežan projekat, Marmont je općini stavio na raspolaganje zaplijenjena imanja sudionika u pobuni protiv Francuza.⁶

⁶ Jakša Ravlić, *Marmontova briga za Split*. Jadranski dnevnik, Split 24. prosinca 1937.

U sklopu tih radova, a prema navodima konzervatora Vicka Andrića, francuska uprava je god. 1808. naredila da se ukloni niz malih kućica podignutih na obali u srednjem vijeku ispod južnog pročelja Dioklecijanove palače. One su zaklanjale pogled na njen monumentalni kriptoportik. Rušenjem tih zgrada omogućilo bi se da grandiozni spomenik rimske arhitekture poprimi svoj prvobitni sjaj, ali, s druge strane, obala bi izgubila na mediteranskoj slikovitosti i živosti. Nekoliko kuća je tada bilo uklonjeno. Nadzor nad radovima povjeren je Mazzoliju. Andrić spominje i Dekret francuske delegacije iz 1810, na osnovi kojega se moglo zaključiti da Marmont, oduševljen veličinom antike, nije namjeravao porušiti samo stare kuće na obali već u produžetku otkrivenog južnog pročelja palače prema zapadu na novoj obali izgraditi blok kuća koje bi bile protuteža palači. Između ta dva dijela predviđeno je uređenje reprezentativnog trga na položaju današnjeg Trga preporoda, gdje je od ranije bio brisani prostor pred ulazom u srednjovjekovni kaštel. On je trebao služiti kao ulaz u grad s mora. Nacrte toga bloka kuća, kao i planove čišćenja pročelja palače, napravio je Mazzoli. Ta namjera nije realizirana zbog odlaska Francuza, kao i skupoće zahvata. Na žalost, ni crteži nisu sačuvani. Tadašnji načelnik grada ih je 1814. posudio nekom građaninu, koji ih više nikada nije vratio.⁷

To radikalno urbanističko rješenje, kojim se trebala regulirati stara splitska obala, pokazuje sve karakteristike klasicističkih shvaćanja, u kojima prevladava monumentalnost i simetrija kompozicije. Ipak taj Marmontov prostorni koncept doživio je nešto kasnije svoju realizaciju, naravno ne u onako reprezentativnom obliku. Sve do god. 1817. novouređena obala nije bila izgrađena. U to vrijeme podignuta je do preostale kule mletačkog kaštela trokatna kuća Seleben, prva u ovom dijelu. Inače, čitav potez do Marmontove ulice postepeno je izgrađivan i završen do 1860. godine, uz još neke kasnije promjene.⁸

I nakon što se Mazzoli 1811. godine vratio u Rim, njegov utjecaj na graditeljstvo Dalmacije ne prestaje. Istina, taj utjecaj nije neposredan, već se prenosi kroz rad njegovih učenika, posebno Petra Pekote iz Zadra i Vicka Andrića.⁹ Andrić se rodio u Trogiru 1793. godine. Škole je pohađao u rodnom gradu i Splitu.¹⁰ Na osnovi dekreta generalnog providura dobio je 1807. stipendiju za studije na liceju u Zadru.¹¹ Pohvaljen je kao

2 B. Mazzoli: Projekt za kazino u Splitu (prva varijanta). Presjeci A—B i C—D

odličan student 1810. godine od strane maršala Marmonta. Profesor mu je bio Mazzoli, koji je zapazio njegove sposobnosti, pa ga je poveo da nastavi nauke u Rimu, na Akademiji sv. Luke, gdje je Mazzoli postao profesor. Predavao mu je i skulptor Antonio Canova. Po završetku školovanja Andrić je radio kao okružni geometar u Splitu. Bavio se regulacijama rijeka i projektiranjem cesta. Napravio je nacрте za mnoge javne građevine u duhu klasicizma, ali zbog nepovoljnih prilika malo je što od njegovih projekata izvedeno. Radio je i kao konzervator starina, te je proučavao i crtao Dioklecijanovu palaču, kao i rimske spomenike nedaleke Salone. Bavio se mišlju da Dioklecijanovu palaču oslobodi od kasnijih dodataka, posebno čišćenjem njenih podruma i otkrivanjem južnoga pročelja. Kao i svi klasicistički arhitekti zanosio se izvornom klasikom, zalažući se za izolaciju rimskih spomenika na štetu kasnijih.

Iako je Dalmacija obilovala znatnim ostacima vrijednih rimskih građevina, kao što su one u Solinu, Splitu ili Zadru, nove ideje klasicizma ostale su potpuno

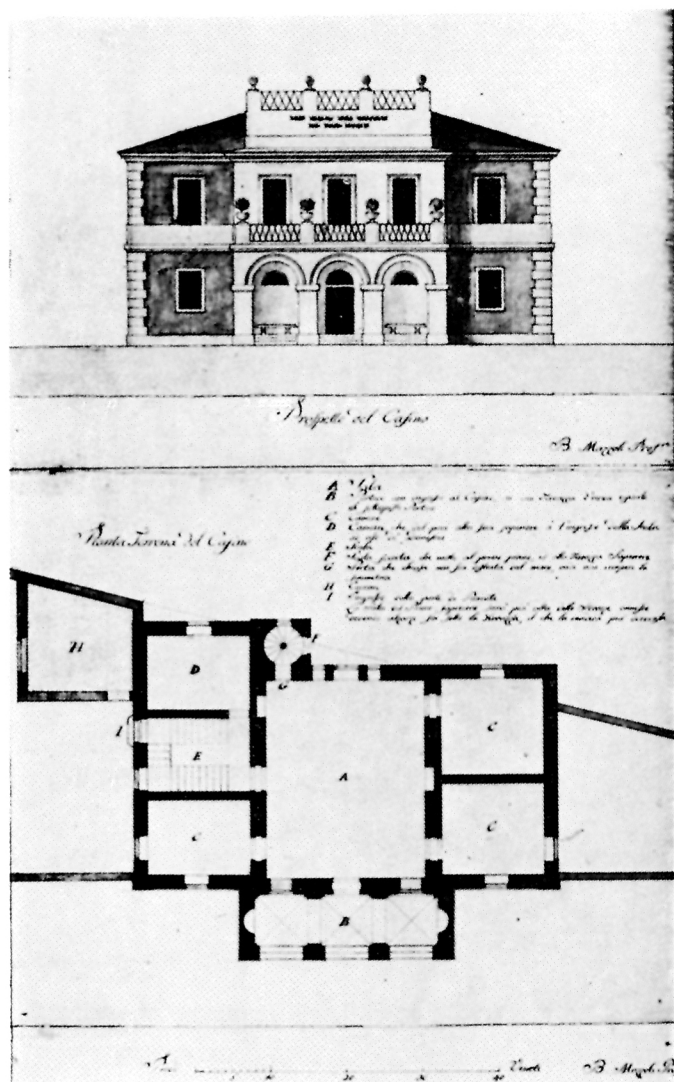
⁷ Duško Kečkemet, *Projekt arh. Vicka Andrića za uređenje pročelja i podruma Dioklecijanove palače*. Godišnjak zaštite spomenika kulture Hrvatske br. 2—3, Zagreb 1976—77.

⁸ Slavko Muljačić, *Kronološki pregled izgradnje Splita u XIX i XX stoljeću*. Zbornik DIT-a, Split 1958.

⁹ O radu Petra Pekote vidjeti u: Stanko Piplović, *Radovi na obnovi crkve sv. Marije u Zadru 1833—35. godine*. Zadarska revija br. 1, Zadar 1978.

¹⁰ Duško Kečkemet, *Splitski arhitekti prošlog stoljeća*. Slobodna Dalmacija, Split 14. VIII 1951.

¹¹ TABELLA Degli Elleti alle Piazze d'intiera e mezza pensione nel Collegio Convitto di Zara, a norma del Decreto Provveditoriale 5 Maggio 1807. Kragliski Dalmatin br. 43, Zadar 23. listopada 1807.

3 B. Mazzoli: Projekt za kazino u Splitu (druga varijanta)
Osnova prizemlja i glavno pročelje.

strane tomu kraju. Kod domaćih graditelja nije bilo pokušaja oživljavanja duha i forma antike, što se događalo širom Evrope toga vremena. Barokne tradicije tinjaju skoro do naših dana. Tome je glavni uzrok osiromašenje i izoliranost Dalmacije ratovima protiv Turaka, pa u njoj nije više bilo kreativnih snaga koje bi mogle pratiti suvremena umjetnička kretanja u Evropi. Epizodni impulsi izvana, kao što je bio Mazzolijev i još poneki, nisu ostavili dubljeg traga na ovom tlu. Njihova malobrojna ostvarenja morala su se vrlo čudno doimati u našoj provincijskoj sredini. Za razliku od toga, antički spomenici Dalmacije utjecali su na razvoj klasicizma u Evropi. Tako je engleski arhitekt Robert Adam godine 1757. više od mjesec dana proučavao i crtao ostatke Dioklecijanove palače u Splitu. To je doba kada se u Evropi rađa klasicistička umjetnost direktno inspirirana na djelima antičkih stvaralaca. Knjiga o splitskoj palači, koju je Adam objavio u Londonu, imala je velik utjecaj na koncepciju mnogih monumentalnih građevina, ne samo u Engleskoj nego i u nekim drugim zemljama.¹²

Pri ocjeni karaktera Mazzolijeva opusa u Dalmaciji nužno je uz društveno-gospodarsku situaciju uvažiti i neke posebne okolnosti. Poznato je da posljednjih decenija 18. stoljeća strujanja klasicizma dobivaju velik impuls u kozmopolitskom centru Rimu. Posebno značenje u tim kretanjima imao je muzej starina, koji je god. 1772. osnovao papa Klement XVI. Antika ponovno postaje glavna duhovna inspiracija, još jedanput se poseže za slavom i veličinom rimskog carstva. U to vrijeme stiže u Rim Canova, zajedno s prijateljem, arhitektom Giannantoniom Selvom. Kako je Canova bio profesor Mazzoliju, a obojica Andriću, uz to i Selva i Mazzoli rade za Luku Garanjina u Trogiru (premda nema podataka da su bili u nekoj vezi) formiran je određen krug poznatih umjetnika, čijim su se posredstvom, u dosta složenim međusobnim utjecajima, unosile ideje klasicizma u Dalmaciju. U tim odnosima Canova, kao slavljeni skulptor koji za života dominira u umjetnosti, imao je ulogu idejnog vođe.

¹² Duško Kečkemet, *Robert Adam i Dioklecijanova palača u Splitu*. Katalog izložbe u Muzeju grada Splita, Split prosinac 1964. — siječanj 1965.

Stanko Piplović

WEITERE ANGABEN ZUM WERK DES ARCHITEKTEN
BASILIO MAZZOLI IN DALMATIEN

Der Verfasser publiziert eine Reihe von neuen Angaben über den Architekten Basilio Mazzoli, der zur Zeit der französischen Verwaltung, nach der Gründung des Lyzeums für die Ausbildung von Ingenieuren, an dieser Schule in Zadar als Professor für die Zeichenkunst und Architektur gewirkt hatte. Er beschreibt die pädagogische Tätigkeit Mazzolis, und publiziert Angaben und Entwürfe eines von Mazzoli angefertigten Projekts für das Kasino in Split (in zwei Varianten). Das Gebäude wurden jedoch nicht nach diesem Projekt ausgeführt. Ferner spricht der Autor von einem urbanistischen Projekt zur Regulierung des alten Spliter Kais vor dem Diokletianspalast. Die Ausführung des Projekts war von General Marmont dem Architekten Mazzoli anvertraut worden. Die Pläne sind leider verloren gegangen.

Oto Svajcer

ROMANTISCHE ELEMENTE IN DER MALEREI
H. HÖTZENDORFS

Der Autor stellt fest, daß man fast im gesamten Werk H. Hötendorfs einen Hang zur Romantik bemerken kann, der jedoch am stärksten in den Bildern seiner reifen Jahre zum Ausdruck kommt. Der Autor erwähnt die bezeichnendsten Bilder, um an ihrem Beispiel zu zeigen, daß dieser Teil des Werkes H. Hötendorfs traditionell und geographisch mit der österreichischen und deutschen Malerei der Romantik in Verbindung steht. Das Hauptmerkmal dieser Bilder ist eine Tendenz zur metaphysischen Meditation, zum Träumen und sentimentaler Empfindsamkeit. Durch die Wahl seiner Themen und ihren Interpretation hat H. Hötendorf das Gefühl der Einsamkeit zum Ausdruck gebracht,

und die Flucht vor der Realität in die Erinnerung und in nostalgische Stimmungen. Das Bedürfnis nach dem Ausdruck der Gefühle ist vorherrschend.

Tihomil Stahuljak

ERINNERUNGEN AN LJUBO KARAMAN

Anläßlich des zehnten Todestages von Dr. Ljubo Karaman, eines der größten Kunsthistoriker unseres Landes, nimmt der Verfasser Bezug auf drei seiner Ansprachen, die er aus Anlaß des siebzigsten, fünfundsiebzigsten und achtzigsten Geburtstages an Dr. Ljubo Karaman gerichtet hatte. Im zweiten Teil seines Beitrags unternimmt er den Versuch, anhand der Methode die Karaman bei seinen wissenschaftlichen Abhandlungen zur Anwendung brachte, seine Stellung in der Kunstgeschichte Kroatiens zu unreißen.

Željko Jiroušek

DER KLUB DER STUDENTEN
DER KUNSTGESCHICHTE

Anläßlich des fünfzigsten Jahrestages der Gründung des »Klubs der Studenten der Kunstgeschichte« an der Universität in Zagreb berichtet der Autor über seine Erinnerungen an die konstituierende Versammlung des Klubs (5. Juni 1931), und die erste Jahresversammlung (6. November 1931). Er erinnert sich an Kollegen, die Mitglieder des Aktionsausschusses waren, wie auch an den neuen Verwaltungsausschuß des Klubs. Denn berichtet er ausführlicher über Inhalt und Art der Tätigkeit dieser Studentenorganisation, die eigentlich den Charakter, die Aufgaben und das Wirkungsfeld der später gegründeten Gesellschaft der Kunsthistoriker der SR Kroatien antizipierten.